

INTERACTIEMILIEUS - NIEUWE METROPOLITANE PROGRAMMA'S

Onderzoeksvoorstel TU-Delft – Vereniging Deltametropool – DRO Amsterdam

Wat maakt een miljoenenstad tot een metropool: een sublieme ligging, aan en af rijdende metro's, een inspirerende geschiedenis, een concentratie van hoofdkantoren, een veelkleurige bevolking, een opwindend nachtleven? Met Randstad 2040 en het Randstad Urgent programma is de vraag naar een effectief ruimtelijk beleid gericht op metropoolvorming opnieuw actueel.

Een breed scala economische, sociale, culturele en ruimtelijke voorwaarden maakt de ontwikkeling van metropolen mogelijk. Ze culmineren in een veelheid aan interactiemilieus – centra van uitwisseling en ontmoeting. Deze interactiemilieus blijven onderbelicht in recente debatten over strategische ingrepen in de Randstad. In dit onderzoeksvoorstel is de centrale these dat interactiemilieus cruciaal zijn voor het functioneren en ontwikkelen van een metropool. Een scherper inzicht in deze milieus en in de manier waarop ze zijn ingebed in het stedelijke netwerk geeft overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties de mogelijkheid actief en gefundeerd de vitaliteit van de metropool te ontwikkelen en te benutten.

INITIATIEFNEMERS

Vereniging Deltametropool

De Vereniging Deltametropool heeft als doel de bevordering van samenhangend beleid, doorwerkend in praktische acties, voor de Randstad als geheel.

De Vereniging gaat ervan uit dat het Nederlandse stedelijke kerngebied alleen maar kan meekomen in de wereldwijde concurrentie tussen stedelijke regio's wanneer de economische kracht van de verschillende steden gebundeld wordt ingezet. Geen enkele afzonderlijke stad in de Randstad beschikt over een voldoende breed palet van sterke punten om op eigen kracht de globale concurrentie aan te gaan. De Vereniging creëert daarom een platform waarin betrokken partijen bij elkaar kunnen komen en samenwerken aan projecten die de Randstad versterken.

Leerstoel Stad & Regio, Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft

2

De leerstoel richt zich op het ontwerpen aan de groei en transformatie van stedelijke regio's en op het ontwerp van perspectieven voor de metropool. Globalisering bereikt haar definitieve grenzen: die van de planeet. Welke metropolen overleven als spil van wereldlijk bestuur, cultuur en economie, hangt af van de lokale en regionale inzet. Het doen van ontwerpvoorstellen voor de ontwikkeling van een Hollandse metropool levert dus een bijdrage aan die positiebepaling.

DRO Amsterdam

In een sterk veranderende wereldeconomie moet Amsterdam nadrukkelijk voorsorteren op de toekomst. Sinds 2007 woont meer dan de helft van de wereldbevolking in stedelijke gebieden. De rol van Amsterdam ten opzichte van andere steden op regionaal, nationaal, Europees en mondiaal niveau verandert sterk. De gemeente Amsterdam heeft de ambitie een impuls te geven aan de verdere ontwikkeling van de kernstad van de Metropoolregio Amsterdam.

ONDERZOEKSVORSTEL INTERACTIEMILIEUS

Doelstelling

Er zijn weinig mensen die betwisten dat bij uitstek in metropolen mensen en bedrijven tot ontwikkelen komen, ze vormen de wereldwijde centra van innovatie en emancipatie. Ontmoeting tussen mensen en uitwisseling van goederen en informatie zijn hierbij van vitaal belang. Een metropool ontstaat immers uit de interactie tussen economische, sociale en culturele activiteiten, op een bepaalde plaats, dus onder invloed van ruimtelijke kwaliteiten. Daar waar deze elkaar versterken en aanvullen, waar gebruik wordt gemaakt van voordelen uit zowel lokale condities, als de ligging van gebieden in regionale, nationale en mondiale netwerken, bestaan kansen voor interactiemilieus.

Over het functioneren van interactiemilieus en de manier waarop zij doel van ontwikkeling kunnen worden is weinig systematisch onderzoek voorhanden. Met dit onderzoek wordt een deel van deze leemte aangevuld. Door inzicht te geven in ruimtelijke interventies, die bijdragen aan de kwaliteit en de attractiviteit van de Randstad wordt de discussie over metropoolvorming verrijkt en ontstaat inzicht in kansen om een bestaande stedelijke agglomeratie uit te bouwen tot metropool.

Context

In onderlinge internationale concurrentiestrijd onderscheiden metropolen zich door inzet van hun ruimtelijk kapitaal, bijvoorbeeld hun levendige wijken en centra, hun weergaloze landschap of goede ontsluiting. Tegelijkertijd zijn ze onderling steeds sterker van elkaar afhankelijk en versterken ze hun onderlinge band in netwerken van geld, goederen, kennis en mensen. Ze raken kortom in hun onderlinge concurrentie steeds sterker met elkaar verbonden.

Met een groeiende welvaart tot doel, streven Europese stedelijke agglomeraties (waaronder de Randstad) naar een grotere interne samenhang om zo in de *champions league* van metropolen mee te kunnen spelen. Het beleid voor metropoolvorming van deze agglomeraties concentreert zich dikwijls op versterking van krachtige internationaal opererende economische sectoren. Dit in de overtuiging dat daarmee, behalve een duidelijk internationaal profiel en toegang tot een al bestaand internationaal netwerk, ook andere, meer traditionele op een lokaal of regionaal schaalniveau opererende economische activiteiten een stimulerende impuls krijgen. Het onderzoek onderkent het belang van internationaal opererende economische sectoren en neemt ze als basis voor het onderzoek. Als uitgangspunt wordt het recente onderzoek van de BCI-international als vertrekpunt gehanteerd (zie kader).

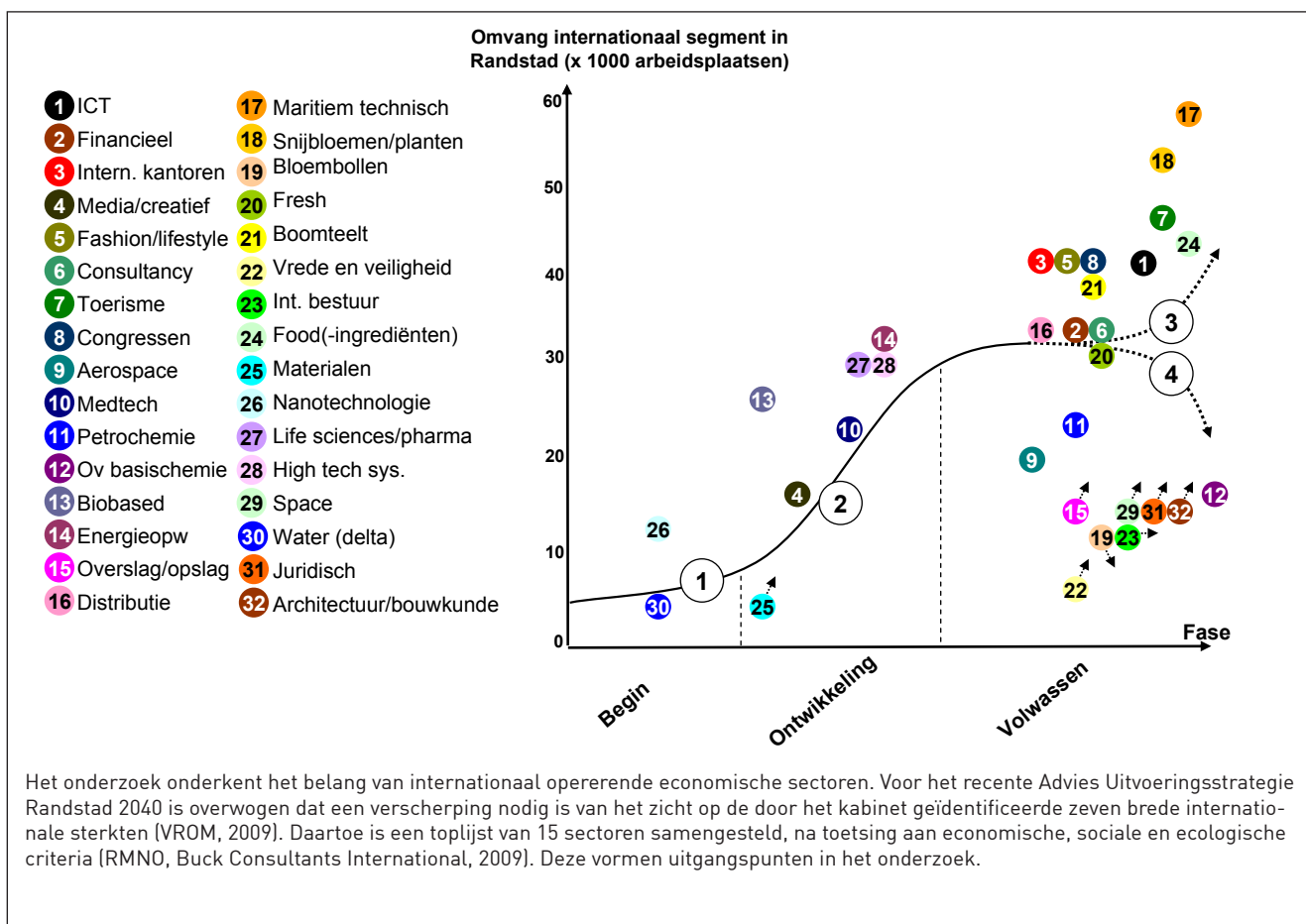
Minder duidelijkheid bestaat erover wat de bijdrage is van ruimtelijke ingrepen aan metropoolvorming. Zeker in stedelijke agglomeraties maakt de ruimtelijke complexiteit het moeilijk de effectiviteit van ingrepen in de ruimte te kunnen beoordelen. Dit is terug te vinden in verantwoording van ruimtelijke beleid voor metropoolvorming. Overheden zetten in op breed gedeelde ruimtelijke voorwaarden: leefbaarheid, sociale cohesie, bereikbaarheid en duurzaamheid. Het effect van deze generieke middelen op metropoolvorming is echter erg moeilijk hard te maken, zie bijvoorbeeld verantwoording van de ontwikkelingen aan de Zuid-as in Amsterdam.

Ook over de organisatorische vorm waarmee aan de metropool valt te werken is discussie. Er is overeenstemming dat de coördinatie van ruimtelijke ingrepen belangrijk is. Het heeft in de afgelopen decennia geleid naar een reeks van nieuwe samenwerkingsverbanden tussen de overheidslagen in. Om de internationale concurrentiepositie te verbeteren zou samenwerking moeten volgen uit het schaalniveaus waarop economische activiteiten functioneren.

Daarnaast bestaat er ook over de wenselijkheid van de metropool nog grote maatschappelijke en politieke onzekerheid. Waar voor het bedrijfsleven de metropool een evident concept is, blijken voor inwoners de voordelen minder vanzelfsprekend. Men geeft het begrip 'metropool' al snel een negatieve connotatie van sociale segregatie en werkloosheid. Dit heeft een groeiende afstand tot gevolg tussen een autonome economische ontwikkeling die steeds sterker de regio

vorm geeft terwijl tegelijk de maatschappelijke en politieke draagkracht ontbreekt om er sturing aan te geven.

De discussie over de internationale sterkten van de Randstad en haar metropolitane allure, is met Randstad 2040 visie en het Randstad Urgent programma een nieuwe ronde ingegaan. Deze discussie zou baat hebben bij voorstellen voor concrete ruimtelijke ingrepen, die zowel internationaal aantrekkelijk zijn als een aantoonbare maatschappelijke meerwaarde hebben. Interactiemilieus geven met ingrepen in het programma van de metropool een staalkaart aan mogelijkheden hiervoor.

Resultaten

Het onderzoek naar Interactiemilieus richt zich erop om het onderwerp en daaraan gerelateerde investeringen en beleid op de nationale ruimtelijke beleidsagenda te plaatsen. Het vloeit voort in een aantal concrete producten:

- Publicatie 'Interactiemilieus' – Rapportages van onderzoek naar belang van (investeringen in) interactiemilieus voor het functioneren van de Deltametropool als geheel en het versterken van haar internationale concurrentiepositie.
- Publicatiereeks 'Bouwstenen voor de metropool' – Rapportages van ontwerponderzoek naar vernieuwing van uiteenlopende Interactiemilieus.
- Debatreeks 'Interactiemilieus'
- Essaybundel met internationale reflectie op interactiemilieus
- Voorbereiding van het thema voor IABR 2011
- Advies 'Nieuwe Interactiemilieus' – Advies gerelateerd aan de uitvoeringsagenda Randstad 2040

Uitwerking

Interactiemilieus worden in het onderzoek vanuit (ten minste) drie invalshoeken belicht: vanuit de invalshoek van lokale ruimtelijke interventies, vanuit de invalshoek van inbedding van interactiemilieus als deel van een reeks regionale (en wereldwijde) netwerken van sociale, economische, culturele en ruimtelijke voorwaarden en vanuit de invalshoek van internationale perspectieven op metropoolvorming. Deze drie deelonderzoeken vullen elkaar onderling aan en maaken het voor partners mogelijk zich specifiek aan een aspect te binden.

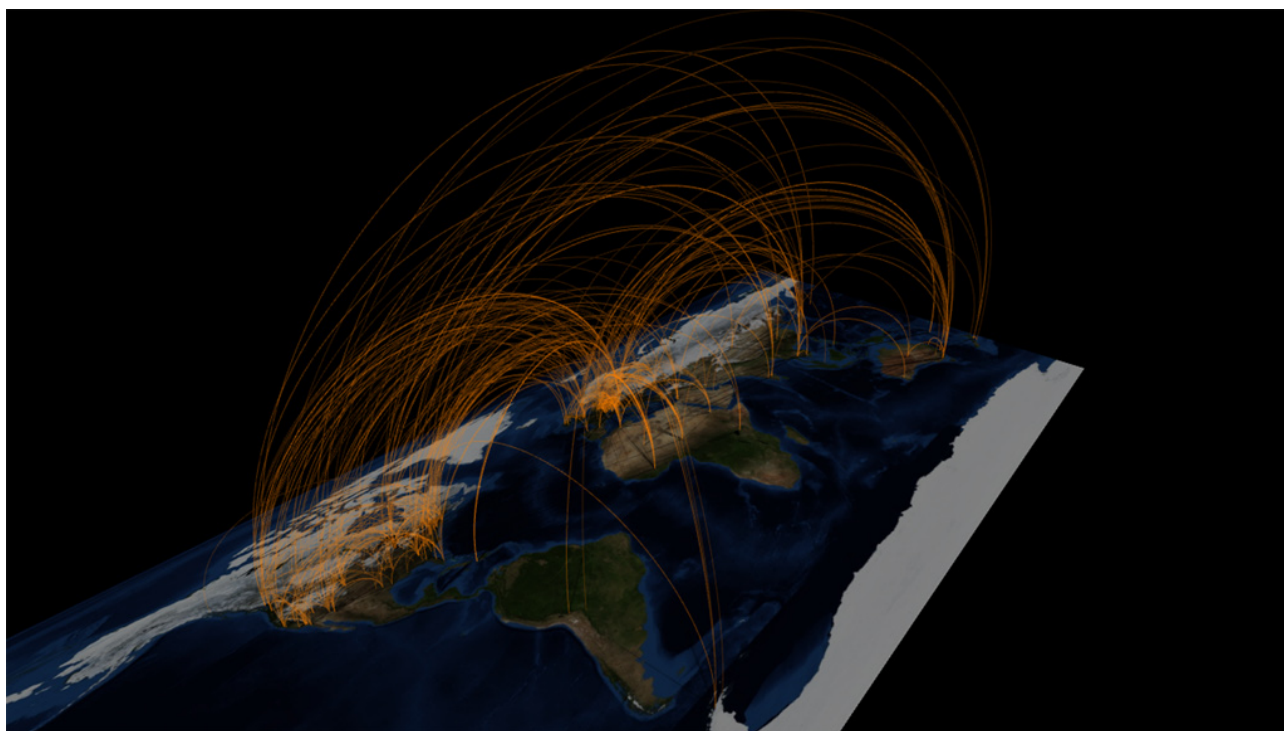
DEELONDERZOEKEN

Internationale context

Eén van de kenmerken van een metropool is ongetwijfeld de sterke internationale verbondenheid van metropolen onderling. Het netwerk van een beperkt aantal metropolen bepaalt in grote mate waar het in de wereld om draait. Deze invloed is niet alleen gebaseerd op vervlechting van bestuurlijke centra en belangrijke economieën, maar steeds meer ook op allerlei gespecialiseerde netwerken van kennis, ideeën, innovaties en culturen. Behalve economische mondialisering ontstaat er zoiets als een metropoolcultuur, waarbij bewoners van 's werelds metropolen steeds meer leefstijl en waardepatronen met elkaar delen. De metropolen groeien daarmee cultureel en mentaal naar elkaar toe, en komen gelijktijdig los te staan van hun natuurlijke geografische achterland.

Voor de Randstad is het zaak bij dit internationale netwerk aansluiting te vinden. Wat zijn de voorwaarden voor een typische metropoolcultuur en hoe is dat te beïnvloeden? Welke eisen aan het stedelijk programma stelt dat en wat kunnen we in dat opzicht leren van andere metropolitane regio's?

Dit deelonderzoek stelt het nadenken over het programma van de Randstad in internationale context centraal. Als eerste stap wordt een inventariserende essaybundel samengesteld met essays van internationale experts over verschillende vormen van metropoolcultuur.

Niets is zo kenmerkend voor metropolen als de naar buiten gerichte en internationaal georiënteerde cultuur onder de bewoners. Op wereldschaal ontstaan daardoor niet alleen economische en bestuurlijke verbanden tussen de grote metropolen, maar ook allerlei netwerken tussen mensen, gebaseerd op persoonlijke contacten. Voor een gespecialiseerde vraag kun je immers niet altijd bij je buurman terecht.

De afbeelding laat dit zien vanuit de internetscene. Contacten met *Twitter* spelen zich af tussen de grote metropolen. Kennelijk *Twitteren* metropoolbewoners, en doen zij dat vooral met elkaar. Gespecialiseerde netwerken van mensen zorgen ervoor dat metropolen internationaal verknopen. Hierdoor lijkt een nieuwe kosmopolitische wereldorde te ontstaan. Een interessante metropool geeft invulling aan de behoeften die bij deze kosmopolitische leefstijl en cultuur passen door voorzieningen en milieus die zich richten op interactie, uitwisseling van informatie en ideeën.

Nieuwe Metropolitane Programma's (De werking van interactiemilieus)

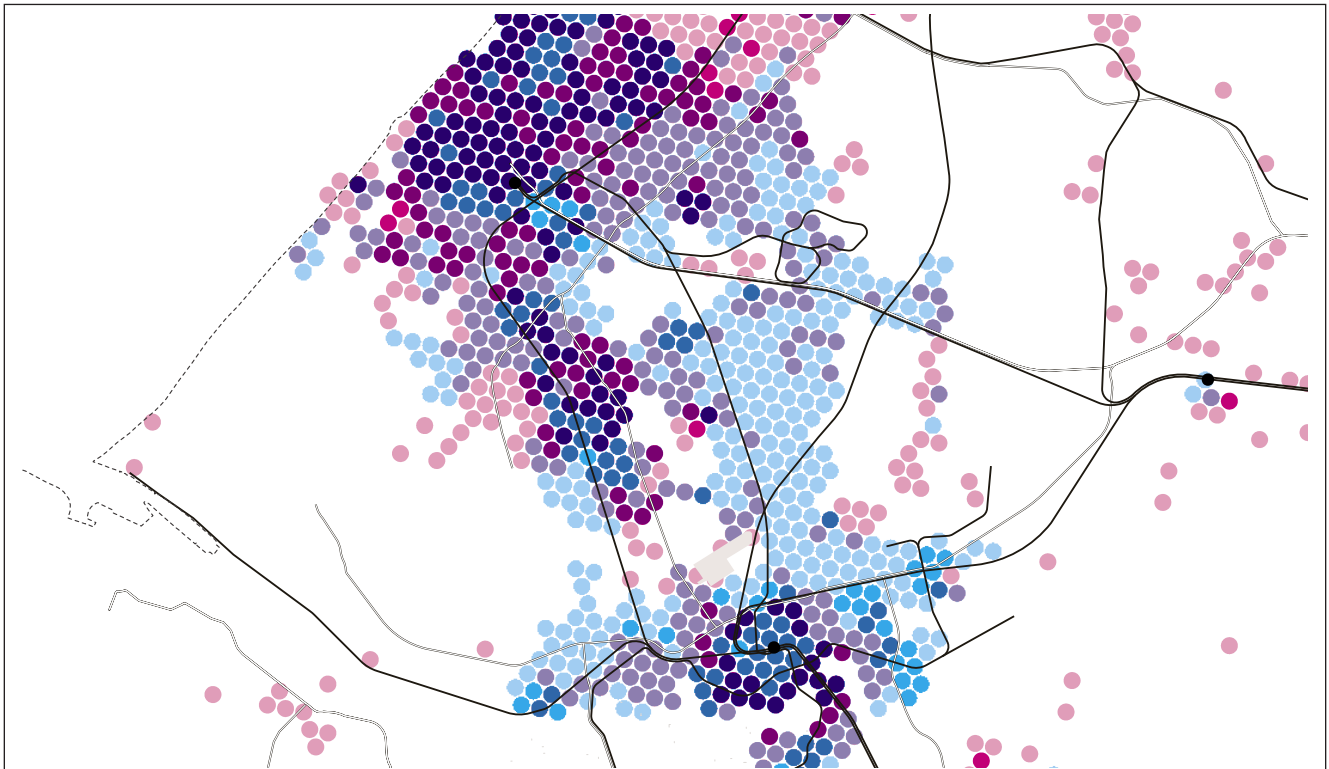
Het onderzoek naar Nieuwe Metropolitane Programma's richt zich op het maatschappelijke debat bij de ambitie om met ruimtelijke ingrepen de sterktes van de Randstad te versterken. Dit wordt gedaan door uit te gaan van de meerwaarde en vitaliteit die ontstaat uit relaties tussen economische, sociale en culturele activiteiten. Naast meetbare economische baten zoals innovatie en concurrentiekracht, ontstaan uit deze relaties ook voordelen voor de inwoners van de metropool: bijvoorbeeld emancipatorische effecten, culturele identiteit en onderscheidendheid.

Uitgaand van deze positieve effecten worden interactiemilieus voor de Randstad benoemd. Dit zijn nieuwe gemengde milieus, die zijn ingebed in lokale, regionale en mondiale netwerken. Ze bouwen voort op samenhang tussen internationaal opererende en tra-

ditionele economische activiteiten en maken gebruik van sociaal-economische en culturele verbanden in het gebied.

Resultaten uit dit onderzoekstraject zijn ruimtelijke structuuranalyses van gebieden. Deze analyses geven aan waar ontwikkelingskansen voor verschillende interactiemilieus liggen. Er ontstaan inzichten in regionale condities voor lokale ontwikkelingen, waardoor op de strategische waarde van projecten gereflecteerd kan worden. Daarnaast ontstaat een beeld van de comparatieve voordelen van lokaties, en daarmee de mogelijkheden voor coördinatie van het stedelijk programma en beleidsinstrumenten om deze te versterken. Resultaten adresseren zowel lokale uitvoerende partijen als ook overheden die beleid voeren op schaal van de regio en de metropool. Conclusies worden samengevat in een advies aan deze partijen.

8

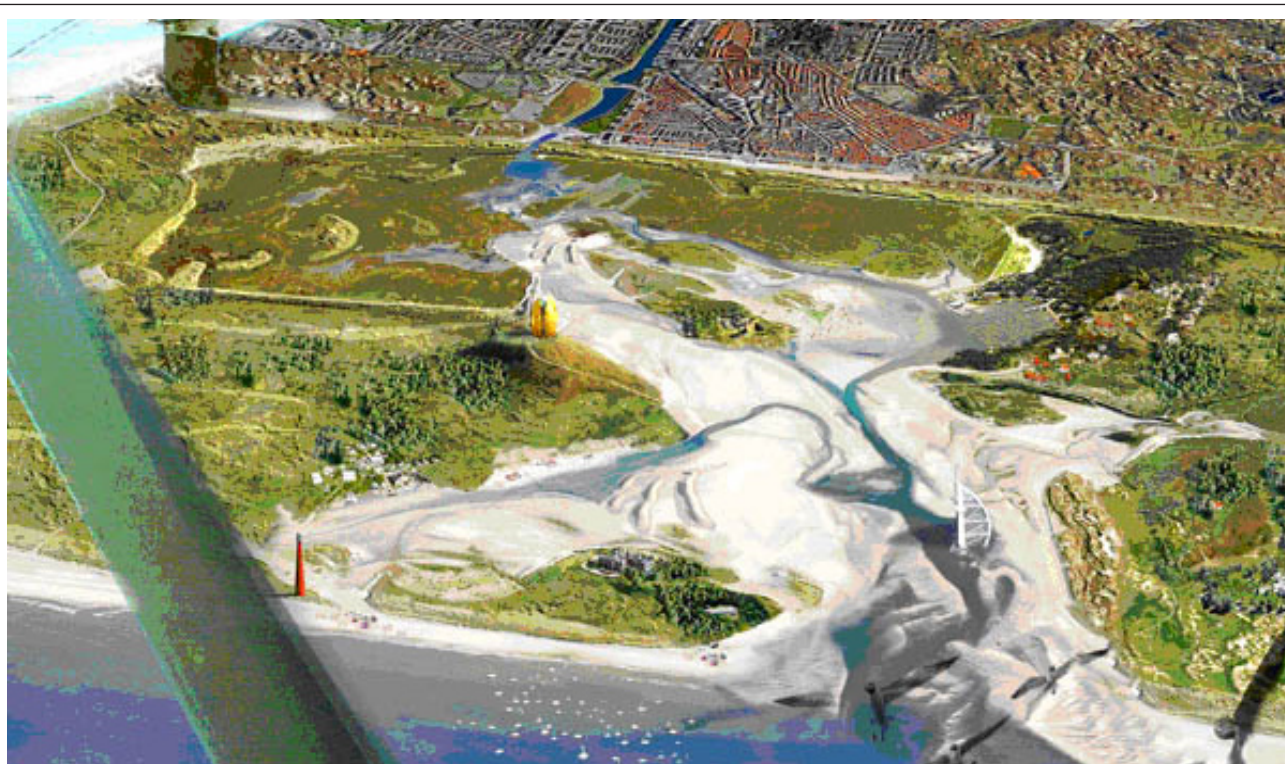

Dit deelonderzoek bouwt voort op eerder onderzoek naar sociaaleconomisch samenhang in de zuidelijke Randstad (De 9 Steden, Atelier Zuidvleugel, 2008). Deze kaart geeft kansrijke plekken voor sociale en economische activiteiten in de *Stad voor Kennis* weer. De *Stad voor Kennis* ontwikkelt specifieke kennis van internationale waarde. In de Zuidvleugel gaat het daarbij om kennisclusters zoals water- en deltatechnologie, ICT en telecom, life and health sciences, aerospace en composieten en sensor- en nanotechnologie. De *Stad voor Kennis* kenmerkt zich door samenhang tussen bedrijvigheid en woonlocaties in de periferie met diensten, kennisinstellingen, onderwijs, ontmoetings- en woonplekken in de stedelijke centra. De policentrische structuur van de Zuidvleugel leent zich voor een nauwe verbinding tussen periferie en centra en kan zich daardoor onderscheiden van de meer op diensten gerichte economie van de Noordvleugel.

Nieuwe Metropolitane Projecten (Typologische uitwerkingen)

Het deelonderzoek Bouwstenen voor de metropool richt zich op het verkennen van de ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden van interactiemilieus. Door te sleutelen aan de kwaliteit en attractiviteit van interactiemilieus kan een impuls gegeven worden aan metropoolvorming in Holland. Aansluitend bij het belang van de sector toerisme en congreswezen in de economie van de Metropoolregio Amsterdam is ontwerponderzoek gestart naar congres- en beurscentra (TUD, UvA, RAI en DRO-Amsterdam-) en naar evenemententerreinen (TUD, DRO-Amsterdam). Een vergelijkbaar ontwerponderzoek is gestart naar campussen (in opdracht van de vastgoedafdeling FMVG van de TU Delft). De toekomst van het interactiemilieu campussen is een cruciaal aspect van de ontwikkeling van de creatieve kennissector in Hol-

land. De verkenningen van de bouwstenen richten zich allereerst op het verkrijgen van inzicht in de vorm en het functioneren van de interactiemilieus, hun inbedding in en betekenis voor de metropool (inkomsten en spin-off, uitstralingseffecten, samenhang met andere activiteiten) en vergelijking met internationale voorbeelden. Op basis daarvan wordt in ontwerpstudies geëxperimenteerd met verbeteringsmogelijkheden: interventies, nieuwe formules, nieuwe lokaties, verbindingen. Samenwerking met maatschappelijke partners (overheden, NGO's en marktpartijen) is hiervoor cruciaal. Van de studies wordt in aparte katernen van een reeks 'Bouwstenen voor de metropool' verslag gedaan.

In het Afstudeeratelier The Coast (MSc3-4 Urbanism TU Delft) is een eerste verkenning van de ontwikkelingsmogelijkheden van badplaatsen verricht. De Hollandse badplaatsen vormen een interessant interactiemilieu in de recreatiesector, in een wekelijks of maandelijks ritme van metropoolbewoners (strand, uitgaan, congressen), maar ook in het ritme van de seizoenen en het gebruik door gasten. Veel badplaatsen zijn in de wederopbouwperiode opnieuw in elkaar gezet. Vijftig jaar later dient zich een omvangrijke vernieuwingsopgave aan. Door de actuele discussie over de kustverdediging (Advies Deltacommissie 2008) liggen er daarnaast bijzondere kansen om te experimenteren met nieuwe ruimtelijke principes: wat heeft de Hollandse kust in internationaal perspectief te bieden? Over een vervolg en verdieping van de studie wordt nu met mogelijke partners overlegd.